

Rīgas Stradiņa universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte
“Starptautiskās attiecības - Eiropas studijas”

ZINĀTNISKI PĒTNIECISKAIS DARBS

**Pārtikas atkritumu mazināšanas iniciatīvu analīze:
risinājumi Eiropas valstīs un Latvijas labās prakses piemēri**

Darba autore:
Antra Adiene
Rīgas Stradiņa universitātes 3. kursa studente

Rīga, 2024

SATURS

IEVADS	3
1. PĀRTIKAS IZŠĶĒRDĪBAS MAZINĀŠANAS INICIATĪVAS EIROPĀ.....	5
1.1. Dānija: nevalstisko organizāciju nozīme ceļā uz pārmaiņām	5
1.2. Francija: aizliegums lielveikaliem izmest labas kvalitātes pārtiku	8
1.3. Itālija: pārtikas ziedošanas atvieglojumu ieviešana.....	10
1.4. Lietuva: pārtikas banka kā starpniecības tīkls.....	11
1.5. Kopsavilkums par Eiropas valstu praksēm pārtikas atkritumu mazināšanai	12
2. LATVIJAS LABĀS PRAKSES PIEMĒRI PĀRTIKAS ATKRITUMU MAZINĀŠANAI	14
1.1. Pirmsskolas izglītības iestādes “CreaKids” pieeja pārtikas atkritumu mazināšanai	14
1.2. Latvijas Diētas un uztura speciālistu asociācijas konkurss “Labākais skolu ēdinātājs Latvijā”	18
SECINĀJUMI UN REKOMENDĀCIJAS	19
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	22
PIELIKUMI	25

IEVADS

Ik dienu pieņemtie lēmumi saistībā ar pārtikas iegādi, izmantošanu un pārstrādi atstāj ietekmi uz vidi, tostarp dabas resursu izmantošanu. Tādējādi gan indivīdu ikdienas paradumi, gan nacionāli un starptautiski lēmumi var sekmēt vides problēmu novēršanu vai veicināt to turpmāku attīstību.

Nemot vērā Eiropas Zaļā kursa izvirzīto mērķi līdz 2050. gadam sasniegt klimatneitralitāti, pārtikas atkritumu mazināšana ir būtiska komponente ceļā uz zaļo pārkārtošanos. Katru gadu 59 miljoni tonnas pārtikas atkritumu rodas Eiropas Savienībā (turpmāk tekstā - ES), turklāt puse no minētā apjoma (53%) rodas tieši patērētāju līmenī.¹ Otrajā vietā ir pārstrādes un ražošanas ķēdes posms, kurā tiek zaudēti 20% no uzturā lietojamās pārtikas.² Pārtikas izšķērdība veido 252 miljonus tonnu siltumnīcas efekta gāzu emisijas ES gada laikā, kas atbilst 16% gaisa piesārņojuma no kopējā daudzuma, ko rada ES pārtikas sistēma.³

Starptautiska uzmanība pārtikas atkritumu mazināšanai ir tikusi pievērsta kopš 2015. gada, un apņemšanās līdz 2030. gadam mazināt pārtikas izšķērdību, kā arī samazināt pārtikas zudumus ražošanas procesā un piegādes ķēdēs ir arī viens no Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķiem.⁴ ES iekļāva šo ambīciju - samazināt pārtikas izšķērdību mazumtirdzniecības un patērētāju līmenī uz vienu iedzīvotāju uz pusi līdz 2030. gadam - stratēģijā "No lauka līdz galdam", kas tika pieņemta 2020. gadā.⁵

2023. gadā, kad Eiropas Komisija (EK) veica esošo standartu pārskatīšanu, pasākumu pakotnē par ilgtspējīgāku resursu izmantošanu šī apņemšanās arvien ir aktuāla, taču tiek skaidrāk definēti darbības soļi, kā izvirzīto mērķi sasniegt.⁶ Komisija ierosina, ka dalībvalstīm mazumtirdzniecības un patēriņa līmenī pārtikas izšķērdību ir nepieciešams samazināt par 30% uz vienu iedzīvotāju, un pārstrādes un ražošanas pārtikas atkritumi ir jāsamazina par 10%, kā

---

¹ The European Consumer Organisation. 26.09.2023. *Reducing Food Waste in the EU*. Available from: www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2023-118_Reducing_Food-Waste_in_the_EU.pdf

² European Commission. 05.07.2023. *European Green Deal: more sustainable use of plant and soil natural resources*. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_3565

³ European Commission. 05.07.2023. *Frequently Asked Questions: Reducing Food Waste in the EU*. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_3566

⁴ United Nations. n.d. *Sustainable Development Goals. Goal 2: Zero Hunger*. Available from: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/>

⁵ European Commission. 20.05.2020. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system*, p. 14. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0381>

⁶ European Commission. 05.07.2023. *European Green Deal: more sustainable use of plant and soil natural resources*. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_3565

rezultātu sasniegšanas termiņu nosakot 2030. gadu.⁷ Ar frāzi pārtikas atkritumi “patēriņa līmenī” tiek saprasta pārtikas produktu izšķērdēšana gan mājsaimniecībās, gan ēdot ārpus mājas, piemēram, kafejnīcās un restorānos, gan arī atkritumi, ko rada ēdināšanas pakalpojumu vietas, ne tikai patērētāji.⁸

Pārtikas izšķērdība ir ne vien sociāla problēma, jo tiek izmesti uzturam paredzēti produkti, kamēr cita sabiedrības daļa cieš no bada, bet arī ekonomiska problēma, jo finansiālie zaudējumi 59 tonnām pārtikas atkritumu ir pielīdzināmi aptuveni 132 miljardiem eiro, kas vidēji tiek izšķērdēti gada laikā.⁹ Pārtikas atkritumu mazināšana ir būtiska arī tādēļ, ka samazinot ražošanas apjomus, tikt mazināta ietekme uz vidi, piemēram, gaisa piesārņojums, jo produkcijas apjomi būtu atbilstoši tikai patēriņa vajadzībām, nevis patēriņam un izšķērdībai kopā.

Līdzšinējie pētījumi pārtikas atkritumu izpētē ES galvenokārt ir tikuši veikti Eiropas līmenī, piemēram, ES institūciju, Eiropas Vides aģentūras un Eiropas Patērētāju organizācijas ietvaros, aplūkojot situācijas kopainu, nevis veicot gadījumu analīzi vai salīdzinot konkrētu valstu pieeju un prakses piemērus. 2020. gadā tikai veikts pirmais novērtējums par pārtikas atkritumu līmeni visās Eiropas valstīs ar mērķi, ka šie dati tiks izmantoti kā atskaites punkts, lai novērtētu progresu mērķu sasniegšanā.¹⁰

Šī darba ietvaros tiks analizētas iniciatīvas un darbības modeļi, ko piemēro četras ES dalībvalstis - Dānija, Itālija, Francija un Lietuva, lai mazinātu pārtikas atkritumu daudzumu. Apskatīto Eiropas piemēru mērķis ir pieeju analīze, lai izvērtētu to pielietojamību Latvijai. Ne mazāk svarīga darba daļa ir Latvijas labā prakses piemēra apskatīšana un popularizēšana, kas tiek īstenots privātajā pirmsskolas izglītības iestādē “CreaKids”, lai šādu modeli plašāk piekoptu arī citas Latvijas izglītības iestādes un rosinātu bērnus domāt par apzinātu ēšanu un pārtikas izšķērdības samazināšanu jau no pirmsskolas vai sākumskolas vecuma, tādējādi veicinot sabiedrības informētību un problēmas izpratni. Cita vērtīga iniciatīva, ko Latvijā īsteno Latvijas Diētas un uztura speciālistu asociācija, ir konkurss “Labākais skolu ēdinātājs Latvijā”, kā laikā tiek noskaidroti labākie pavāri un izceltas nestandarta ēdināšanas idejas.

---

⁷ European Commission. 05.07.2023. *European Green Deal: more sustainable use of plant and soil natural resources*. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_3565

⁸ *Ibid.*

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Fleck, A. 18.10.2023. *The Scale of Food Waste in Europe*. Statista. Available from: <https://www.statista.com/chart/amp/31072/food-wasted-per-capita-in-european-countries/>

1. PĀRTIKAS IZŠĶĒRDĪBAS MAZINĀŠANAS INICIATĪVAS EIROPĀ

Neviena valsts nevar izolēt sevi no klimata pārmaiņu ietekmes vai nodrošināt, ka tikai kāda no iesaistītajām pusēs būs ieguvēja “stabila” klimata rezultātā.¹¹ Vienlaikus neviena valsts nevar vienpusēji nodrošināt klimata krīžu novēršanu.¹² Lai Eiropas valstis sasniegto izvirzīto mērķi kļūt par pirmo klimatneitrālo kontinentu pasaulē, sadarbība ir būtisks elements pārmaiņu panākšanai. Ņemot vērā ārējo apstākļu līdzības un kopīgās iezīmes, reģiona prakses piemēru izpēte ir veids, kā smelties idejas iniciatīvu piemērošanai un priekšlaicīgi saprast no kādām kļūdām izvairīties, adaptējot tās savai nacionālajai politikai. Iniciatīvo patieso efektivitāti ir iespējams pārbaudīt tikai caur to praktisku realizāciju, nevis teorētisku plānošanu, tādēļ šīs nodaļas ietvaros tiks apskatīti četri Eiropas valstu piemēri pārtikas atkritumu mazināšanai.

Šie četri piemēri tika izvēlēti, lai izceltu dažādos pieejas piemērus un identificētu svarīgākos pārmaiņu panākšanas elementus. Piemēram, Dānijas gadījums ir unikāls ar to, cik būtiska loma ir nevalstiskajam sektoram, lai panāktu nacionāla mēroga pārmaiņas un izmaiņas sabiedrības mentalitātē par pārtikas izšķērdību. Kamēr Eiropas vidējais pārtikas atkritumu daudzums uz vienu iedzīvotāju nepilnu desmit gadu laikā ir samazinājies par 42 kilogramiem, Dānijā šis rezultāts ir samazinājies par 226 kilogramiem pārtikas atkritumu. Lai gan Dānija ir uz pareizā ceļa pārtikas izšķērdības mazināšanai, tai arvien ir tāls ceļš priekšā, lai sasniegtu Eiropas vidējo līmeni, tomēr šī piemēra analīze palīdz saprast, kā veicināt pārmaiņas. Francija ir izvēlējusies krasi atšķirīgu pieeju, aizliedzot lielveikaliem izmest labas kvalitātes pārtiku, taču Itālija tā vietā, lai sodītu par likumu neievērošanu, stimulē uzņēmumus ziedot nepārdoto pārtiku, piedāvājot nodokļu atlaides. Savukārt Lietuvas piemērs atspoguļo pieeju, kā apvienot esošās labdarības organizācijas, lai izveidotu partneru tīklu, caur kuru pārtikas banka var darboties kā starpnieks, lai potenciāli izšķērdēto pārtiku nodotu cilvēkiem, kam tā ir nepieciešama. Katrai no šīm pieejām ir citi uzsvāri, taču visas valstis darbojas vienota mērķa vārdā - samazināt pārtikas izšķērdību.

1.1. Dānija: nevalstisko organizāciju nozīme ceļā uz pārmaiņām

“Pārtrauciet izšķērdēt ēdienu” (*angļu valodā “Stop Wasting Food”/ dāņu valodā “Stop Spild Af Mad”*) ir Dānijas lielākā nevalstiskā organizācija, kas darbojas ar mērķi mazināt pārtikas izšķērdēšanu, un kopš tās dibināšanas 2008. gadā kustība ir palīdzējusi pievērst lielu

¹¹ Paterson, M. 2000. *Understanding Global Environmental Politics. Domination, Accumulation, Resistance*. London: Macmillan Publishers, p.12. Available from: https://www.researchgate.net/publication/24089710_Understanding_Global_Environmental_Politics_Domination_Accumulation_Resistance

¹² *Ibid.*

uzmanību pārtikas izšķērdēšanai un veicināt pārmaiņas sabiedrībā.¹³ Organizācijas vadītāja ir Selīna Jūla (Selina Juul), kas šī temata popularizēšanas dēļ kļuvusi arī par viedokļu līderi Dānijā, jo kustību atbalsta vairāk nekā 60000 cilvēku, vairāki vadošie politiķi, parlamenta deputāti, Eiropas Parlamenta deputāti un kopš 2016. gada organizācijas partnere ir arī Dānijas karaliskā augstība princese Marija (*Princess Marie of Denmark*).¹⁴ Sākot no 2010. gada organizācija "Pārtrauciet izšķērdēt ēdienu" ir veiksmīgi sadarbojusies ar Dānijas valdību, un šāda sadarbība pastāv arī pašlaik.¹⁵

Pēc Statista datiem pārtikas atkritumu daudzums Dānijā ir viens no augstākajiem Eiropā, jo 2020. gada statistika liecina, ka viens iedzīvotājs rada vidēji 221 kilogramu atkritumu gada laikā.¹⁶ Lai gan šis rezultāts ir ievērojami lielāks par Eiropas vidējo rādītāju (131 kilogrami atkritumi uz vienu iedzīvotāju), 2013. gadā rezultāti bija vēl sliktāki - kopējais mājsaimniecību atkritumu daudzums gada laikā bija gandrīz 2,4 milj. tonnu, kas uz vienu iedzīvotāju bija 447 kilogrami atkritumu.¹⁷ Kamēr Dānija šajā laika posmā ir samazinājusi pārtikas atkritumus par 226 kilogramiem uz vienu iedzīvotāju, pārtikas izšķērdība Eiropā uz vienu iedzīvotāju 2012. gadā bija 173 kilogrami, un nepilnas desmitgades laikā izšķērdība uz vienu iedzīvotāju ir samazināta tikai par 42 kilogramiem.¹⁸ Ar nevalstiskās organizācijas aktīvu iesaisti pārtikas izšķērdības problēmas popularizēšanā kopš 2008. gada, Dānija 2015. gadā jau bija samazinājusi pārtikas izšķērdību par 25%.¹⁹ Savukārt laika periodā no 2012. gada jeb 12 gadu laikā pārtikas atkritumu daudzums ir samazināts uz pusi.

Viens no veidiem, kā mazināt pārtikas atkritumu daudzumu, bija Selīnas Jūlas ieteikums lielākajai zemo cenu lielveikalu ķēdei Dānijā "Rema 1000" visus vairumcenu piedāvājumus aizstāt ar individuālām atlaidēm vienai precei, lai līdz minimumam samazinātu pārtikas izšķērdēšanu.²⁰ Lielveikala "Rema 1000" pārdevējs Makss Skovs Hansers (*Max Skov Hanser*)

¹³ Stop Wasting Food. n.d. *About Stop Wasting Food*. Available from: <https://stopwastingfoodmovement.org/>

¹⁴ Stop Wasting Food. n.d. *Our Organization*. Available from: <https://stopwastingfoodmovement.org/our-organization/>

¹⁵ Stop Wasting Food. n.d. *Our projects. Government collaboration*. Available from: <https://stopwastingfoodmovement.org/our-projects/>

¹⁶ Fleck, A. 18.10.2023. *The Scale of Food Waste in Europe*. Statista. Available from: <https://www.statista.com/chart/amp/31072/food-wasted-per-capita-in-european-countries/>

¹⁷ The Danish Government. 01.11.2013. *Denmark without waste. Recycle more – incinerate less*, p. 19. Available from: https://mfvm.dk/fileadmin/user_upload/MFVM/Miljoe/Ressourcestrategi_UK_web.pdf

¹⁸ Stenmarck, A. et al. 31.03.2016. *Estimates of European food waste levels*. Fusions, p. 4. Available from: www.eu-fusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels

¹⁹ State of Green. 29.07.2015. *Food Waste in Denmark Down by 25 per cent*. Available from: <https://stateofgreen.com/en/news/food-waste-in-denmark-down-by-25-per-cent/>

²⁰ The Independent. 28.02.2017. *Denmark reduces food waste by 25% in five years with the help of one woman - Selina Juul*. Available from: <https://www.independent.co.uk/news/business/news/denmark-reduce-food-waste-25-per-cent-five-years-help-selina-juul-scandanavia-a7604061.html>

sacīja, ka katru dienu tika izmesti aptuveni 80 līdz 100 banāni, bet pēc tam, kad veikals izvietoja zīmi ar uzrakstu "Ņemiet mani, es esmu viens" (*take me I'm single*), banānu izšķērdēšana samazinājās par 90 %.²¹

Nevalstiskā organizācija "Pārtrauciet izšķērdēt ēdienu" ir bijusi viena no "REFOOD" marķējuma līdzdibinātājiem.²² "REFOOD" zīmols ir paredzēts visiem pārtikas nozares uzņēmumiem - restorāniem, viesnīcām, ēdnīcām un daudzām citām iestādēm. "REFOOD" etiķete ir valsts sertifikāts ēdināšanas pakalpojumu nozarei, piemēram, ēdnīcām un restorāniem, lai uzsvērtu to darbu, kas vērsts uz pārtikas atkritumu samazināšanu un pārstrādi.²³ Vairāk nekā 300 Dānijas restorānu, ēdnīcu un kafejnīcu skatlogos ir izvietotas "REFOOD" etiķetes, kas klientiem norāda, ka šajās vietās tiek veiktas aktivitātes, lai mazinātu pārtikas atkritumu rašanos.²⁴ Lai saņemtu "REFOOD" etiķetes lietošanas "atļauju", uzņēmumam ir jāizvēlas vismaz trīs pārtikas atkritumu samazināšanas iniciatīvas no labo ieteikumu saraksta un jāizstrādā pārtikas atkritumu pārstrādes shēma.²⁵

Pārtikas atkritumu samazināšanas iniciatīvas iekļauj šādus ieteikumus, piemēram, ziedot labos pārtikas pārpalikumus lauksaimniekiem, dzīvnieku barībai vai labdarības organizācijām, koncentrēties uz sezonālo produktu izmantošanu, nesniegt vairuma atlaides precēm, kurām ir īss uzglabāšanas termiņš (līdzīgi kā piemērā par banānu izšķērdību), rīkot iekšējās sacensības starp darbiniekiem, lai izvairītos no pārtikas izšķērdēšanas, veidot informatīvas kampaņas par pārtikas izšķērdību, izvirzīt pārtikas atkritumu samazināšanas mērķus, pārdod "neglītus" augļus un dārzeņus, piedāvāt dienas ēdienu, pamatojoties uz sastāvdaļu pārpalikumu.²⁶

Šādas iniciatīvas, piemēram, par "neglīto" augļu un dārzeņu izmantošanu ir ļoti nozīmīgas, lai ne tikai atbalstītu lauksaimniekus, kuri šos produktus nevar pārdot tirdzniecības standartu dēļ, bet arī lai mazinātu pārtikas izšķērdību. Katru gadu aptuveni 30% no augļiem un dārzeņiem Eiropā tiek izmesti izskata dēļ, jo tie neatbilst tirdzniecības standartiem pēc formas,

²¹ The Independent. 28.02.2017. *Denmark reduces food waste by 25% in five years with the help of one woman - Selina Juul*. Available from: <https://www.independent.co.uk/news/business/news/denmark-reduce-food-waste-25-per-cent-five-years-help-selina-juul-scandinavia-a7604061.html>

²² Stop Wasting Food. n.d. *Our projects. Government collaboration*. Available from: <https://stopwastingfoodmovement.org/our-projects/>

²³ *Ibid.*

²⁴ EU Fusions. n.d. *Food waste in Denmark reduced by 25% and 4,4 billion DKK*. Available from: www.eu-fusions.org/index.php/about-fusions/news-archives/238-food-waste-in-denmark-reduced-by-25-and-4-4-billion-dkk

²⁵ REFOOD mærket. n.d. *Bliv certificeret for jeres indsats mod madspild*. Available from: <https://refoodlabel.dk/bliv-certificeret/>

²⁶ *Ibid.*

krāsas vai izmēra.²⁷ Produkta ārējais izskats ne vienmēr nozīmē, ka šie augļi vai dārzeņi nav lietojami uzturā. Šādu iniciatīvu popularizēšana palīdz mainīt arī patērētāju priekšstatus vai pat stereotipus par to, kādiem ir jāizskatās pārtikas produktiem.

Sarakstā ir vairāk nekā 30 iniciatīvas, no kurām ir iespējams izvēlēties vismaz trīs, turklāt pastāv variants piedāvāt arī savu ideju pārtikas atkritumu mazināšanai. Kopš marķējuma ieviešanas ir tikuši piedāvāti tādi iniciatīvu varianti kā līdzņemšanas maisiņi darbinieku mājdzīvniekiem, iespēja atļaut darbiniekiem paņemt mājās ēdiena pārpalikumus, tiek piekopts savs kompostēšanas risinājums, kafijas biežumi tiek izmantoti kā mēslojums restorāna garšaugu dārzā un citi vērtīgi varianti, kā uzlabot esošo situāciju.²⁸ Šī pieeja jau sākotnēji ļauj izvēlēties ērtāko veidu, kā pakāpeniski mazināt pārtikas atkritumus, nevis piespiež otru pusi krasi mainīt paradumus. Reizēm tieši sākums ir pats grūtākais posms, taču pēc tam uzņēmumi var būt gatavi paplašināt iniciatīvu skaitu, kas tiek ievērots. Nosacīta ideju brīvība ļauj būt radošiem, un sniegt iespēju uzņēmumiem pašiem meklēt sev ērtāko risinājumu pārtikas atkritumu mazināšanai.

1.2. Francija: aizliegums lielveikaliem izmest labas kvalitātes pārtiku

Tāpat kā citās Eiropas Savienības un attīstītajās valstīs kopumā, arī Francijā pārtikas atkritumi lielākoties rodas patērētāju līmenī (pārtikas atkritumu izšķērdība mājsaimniecībās, sabiedriskās ēdināšanas vietās un restorānus atbilst 33%), nevis ražošanas procesā.²⁹ Francijas pieeja pārtikas atkritumu mazināšanai, kas tiek īstenota kopš 2016. gada, paredz to, ka lielveikaliem ir aizliegts izmest kvalitatīvu pārtiku.³⁰ Likuma mērķis ir mazināt pārtikas atkritumu daudzumu, aizliedzot nepārdoto pārtikas produktu iznīcināšanu un veicinot to ziedošanu. Pieeja ietver plānošanu ar dažādas nozīmes darbības līmeņiem, pirmkārt, novēršot pārtikas atkritumu rašanos caur izpratnes veicināšanu, otrkārt, sniedzot atbalstu tiem cilvēkiem, kuriem tas ir nepieciešams, piemēram, ziedojumi labdarības organizācijām, treškārt, izmantojot nepārdoto pārtiku dzīvnieku barībai, ceturtkārt, kompostējot pārtikas atkritumus, un tikai piektais jeb zemākais līmenis pieļauj pārtikas iznīcināšanu.³¹

Lai sasniegtu mērķi, lielveikaliem, kuru platība ir lielāka par 400 kvadrātmetriem, ir jāsadarbojas ar kādu labdarības organizāciju, mazumtirgotājiem ir aizliegts iznīcināt nepārdotos

²⁷ European Commission. 06.01.2021. *Food waste: beauty is in the eye of the beholder*. Available from: https://cinea.ec.europa.eu/news-events/news/food-waste-beauty-eye-beholder-2021-01-06_en

²⁸ REFOOD mærket. n.d. *Bliv certificeret for jeres indsats mod madspild*. Available from: <https://refoodlabel.dk/bliv-certificeret/>

²⁹ Zero Waste Europe. 2016. *France - Law for fighting food waste*. Available from: <https://zerowasteurope.eu/library/france-law-for-fighting-food-waste/>

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

pārtikas produktus, kas joprojām ir derīgi patēriņam, savukārt sabiedriskās ēdināšanas vietām, kas gatavo vairāk nekā 3000 maltītes dienā vai kuru gada apgrozījums pārsniedz 50 miljonus eiro, ir prasība ziedot nepārdotos pārtikas produktus.³² Ziedojošiem pārtiku labdarības organizācijām, uzņēmumiem, tiek sniegtas nodokļu atlaides, kas tiek aprēķinātas atkarībā no ziedotās pārtikas vērtības, taču, neievērojot nosacījumus, var tikt piemērots naudas sods. Pastāv arī citi noteikumi pārtikas atkritumu samazināšanai, piemēram, obligāta prasība piedāvāt iespēju neapēsto pārtiku paņemt līdzņemšanai vai nepieciešamība sabiedriskās ēdināšanas nozares uzņēmumiem publiski informēt par apņemšanos samazināt pārtikas atkritumu daudzumu.³³

Plāna pārdomātību un efektivitāti var novērot tikai praksē, nevis teorijā. No vienas puses pēc iniciatīvas ieviešanas daudzos lielveikalos uzlabojusies atkritumu apsaimniekošana, kā arī samazinājusies atkritumu tvertņu noslodze, jo pārtika tiek ziedota, nevis izmesta, taču no otras puses vērojami arī šķēršļi, piemēram, ka dažkārt ziedotā pārtika neatbilst “labiem” kvalitātes un drošības standartiem lietošanai uzturā, bet veikaliem joprojām tiek piešķirtas nodokļu atlaides, vai soda naudas piemērošana nav regulāri izmantots līdzeklis pārtikas atkritumu samazināšanai.³⁴

Salīdzinot Francijas un Latvijas attieksmi pret pārtikas atkritumu mazināšanu, būtiska atšķirība ir šīs problēmas apzināšanās dažādos laika periodos, kas ir ietekmējusi valstu politiku. Kamēr Francija jau 2016. gadā pieņēma lēmumu aizliegt lielveikaliem izmest labas kvalitātes pārtikas produktus, lai samazinātu pārtikas izšķērdēšanu un atbalstītu mazāk turīgās iedzīvotāju grupas, ziedojošiem produktus labdarības organizācijām vai izmantojot produktus dzīvnieku barošanai, Latvija vēl atrodas fāzē, kad sabiedrībā tiek veicināta izpratne par šo problēmu. Vienlaikus šī ir iespēja mācīties, jo Francijas iniciatīva kalpo kā piemērs Latvijai un citām valstīm, kā šos mērķus īstenot praksē un rosina pārdomāt kādus šķēršļus ir jāņem vērā, lai neatkārtotu tādas pašas kļūdas un efektīvāk ieviestu pārmaiņas.

Bieži vien problēmas veicina uzņēmumu un indivīdu radošumu, kad ir jādomā par dažādiem risinājumiem pārtikas atkritumu samazināšanai vai jārada jauni uzņēmējdarbības modeļi. Piemēram, Francijas likums ir iedvesmojis cilvēkus atvērt restorānu, kurā ēdienkarte sastāv no lielveikalu piegādātiem produktiem, kuru derīguma termiņš tuvojas beigām, cits

³² Zero Waste Europe. 2016. *France - Law for fighting food waste*. Available from: <https://zerowasteurope.eu/library/france-law-for-fighting-food-waste/>

³³ *Ibid.*

³⁴ PBS News Hour. 2019. *Is France's groundbreaking food-waste law working?* YouTube. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=BhgaJI3sOMA>

piemērs rosina domāt par izmaiņām dažādu pārtikas produktu pagatavošanā, piemēram, cepot svaigas bagetes no kaltētām maizes drupatām.³⁵

1.3. Itālija: pārtikas ziedošanas atvieglojumu ieviešana

Sešus pēc tam, Kad Francijā tika pieņemts aizliegums lielveikaliem izmest labas kvalitātes pārtiku, Itālijas valdība pieņēma likumu ar mērķi samazināt atkritumu daudzumu katrā pārtikas, farmaceitisko un citu produktu ražošanas, pārstrādes, izplatīšanas un administrēšanas posmā.³⁶ Lai mudinātu ziedot nepārdoto pārtiku, likums ar nodokļu atlaidēm stimulē uzņēmumus ziedot vai izplatīt pārtiku (prioritāri cilvēku patēriņam), kas potenciāli varētu tikt izšķērdēta.³⁷ Šie ziedošanas atvieglojumi ietver tādus noteikumus kā, piemēram, iespēju ziedot produktus, kuru minimālais glabāšanas termiņš ir beidzies, taču ir nodrošināti atbilstoši glabāšanas apstākļi un saglabāts sākotnējais iepakojums; maizes izstrādājumus var ziedot pat 24 stundas pēc to izgatavošanas.³⁸

Ja ziedojuma vērtība nepārsniedz 15000 eiro, tad nav nepieciešamas ievērot oficiālas ziedošanas procedūras, un viegli bojājošās pārtikas ziedojumi ir atbrīvoti no paziņošanas pienākumiem.³⁹ Ņemot vērā, ka Itālijā visvairāk tiek izmesti tādi pārtikas produkti kā svaigi augļi, dārzeņi un maizes izstrādājumi, tad ziedošanas nosacījumi palīdz samazināt šo preču atkritumu daudzumu.⁴⁰ Pašvaldības var piemērot nodokļa samazinājumu organizācijām, kas veic pārtikas ziedojumus, taču nodokļu samazinājumam jābūt proporcionālam ziedotās pārtikas daudzumam.⁴¹

Iepretim Francijas aizliegumam izmest kvalitatīvu pārtiku, Itālijas pieeja ir orientēta uz abpusēji izdevīgiem ekonomiskajiem nosacījumiem, proti, ziedotājam (uzņēmumam) tiek sniegta nodokļu atlaide un iespēja efektīvāk pārvaldīt “atkritumus”, jo potenciāli izšķērdētie produkti pirms izmešanas tiek piedāvāti patēriņa vajadzībām trūcīgākajai sabiedrības daļai.

³⁵ France 24. 2022. *Fighting food waste to save the planet: Initiatives crop up in France*. YouTube. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=6Xa2bCykT2s>

³⁶ Zero Waste Europe. 19.08.2016. *Italy's law for donation and distribution of food and pharmaceuticals to limit food waste*, p. x. Available from: <https://zerowasteurope.eu/library/italys-law-for-donation-and-distribution-of-food-and-pharmaceuticals-to-limit-food-waste/>

³⁷ *Ibid.*

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Ozburn, T. 27.09.2023. *Food wasted among households in Italy as of 2022, by category*. Statista. Available from: <https://www.statista.com/statistics/1084444/food-wasted-weekly-among-households-in-italy/>

⁴¹ Zero Waste Europe. 19.08.2016. *Italy's law for donation and distribution of food and pharmaceuticals to limit food waste*, p. x. Available from: <https://zerowasteurope.eu/library/italys-law-for-donation-and-distribution-of-food-and-pharmaceuticals-to-limit-food-waste/>

1.4. Lietuva: pārtikas banka kā starpniecības tīkls

Pārtikas izšķērdībai, kas tiek radīta patērētāju līmenī, ir vislielākā negatīvā ietekme uz vidi, jo tas nozīmē, ka visi resursi un enerģija, kas ir tikuši ieguldīti iepriekšējos ķēdes posmos, piemēram, pārstrādē un ražošanā, ir bijuši bezjēdzīgi un radījuši lieku piesārņojumu.⁴² Lai lielveikalu plauktos esošā pārtika neaizietu postā, 2001. gadā darbību sāka Lietuvas pārtikas banka “Maisto bankas”, kas darbojas ar mērķi mazināt pārtikas izšķērdību, vienlaikus sadarbojoties gan ar lielveikalu pārtikas ķēdēm, gan sociāli nelabvēlīgā situācijā esošiem cilvēkiem visā valstī, kas cieš no nepietiekama uztura.⁴³ Pārtikas banka darbojas kā starpniecības tīkls, respektīvi, tai ir līgumi ar dažām lielākajām pārtikas preču ķēdēm Lietuvā, kas paredz vienošanos, ka daļa no nepārdotās labās kvalitātes pārtikas tiek nodota pārtikas bankai. Pēc tam pārtikas banka savāc šos ziedojumus un nodrošina to saņemšanu nabadzīgajiem, izmantojot sociālo bezpeļņas organizāciju tīklu. Sadarbības tīkls ietver partnerību ar 707 labdarības organizācijām un sociālajām institūcijām.⁴⁴

Lai spētu nodrošināt efektīvu pārtikas bankas darbību un sniegtu palīdzību pēc iespējas plašākai sabiedrības daļai, kas cieš no nepietiekama uztura, “Maisto bankas” biroji un pārtikas noliktavas atrodas 4 lielākajos Lietuvas reģionālajos centros – Viļņā, Kauņā, Klaipēdā, Panevėžā, taču ar darbinieku iesaisti un brīvprātīgo atbalstu pārtikas saņemšana un sadale notiek vairākās Lietuvas pilsētās.⁴⁵ 2022. gadā pārvaldot 10773 tonnas pārtiku, kas potenciāli varēja tikt izšķērdēta, pārtikas banka atbalstīja 30237 cilvēkus.⁴⁶

Divas reizes gadā “Maisto bankas” organizē nacionāla mēroga pārtikas vākšanas akcijas. 2024. gada martā akcijas ietvaros tika saziēdoti 258000 pārtikas preču (aptuveni 356000 eiro vērtībā) no 74 pārtikas vākšanas vietām, iesaistot 256 tīklā esošās labdarības organizācijas un 7400 brīvprātīgos.⁴⁷ Ne mazāk svarīga ir sabiedrības informētība, tāpēc atpazīstamu personu iesaiste problēmas aktualizēšanai ir pieeja, kā mudināt līdzpilvēkus uz darbību. Piemēram, daudzu pašvaldību mēri kļuva par vēstnešiem šī gada pārtikas vākšanas

⁴² European Commission. 05.07.2023. *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2008/98/EC on waste*, p. 3. Available from: https://environment.ec.europa.eu/publications/proposal-targeted-revision-waste-framework-directive_en

⁴³ Social Entrepreneurship Network in the Baltic Sea Region. n.d. *Successful Business Models in Lithuania – case 3: Food Bank*. Available from: <https://www.socialenterprisebsr.net/2016/04/successful-business-models-in-lithuania-case-3/>

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Research Council of Lithuania. 2023. *Analysis of Food Security Trends in Lithuania*. Available from: <https://www.tspmi.vu.lt/wp-content/uploads/2024/01/Analysis-of-Food-Security-Trends-in-Lithuania-2023.pdf>

⁴⁷ European Food Banks Federation. 18.03.2024. *Maisto bankas received 258,000 food products during Spring Food Collection*. Available from: <https://www.eurofoodbank.org/maisto-bankas-received-258000-food-products-during-spring-food-collection/>

akcijai, rādot priekšzīmīgu piemēru, un ziedošanu atbalstīja arī tūkstošiem Lietuvas iedzīvotāju.⁴⁸

Lietuvas pārtikas banka sadarbojas ar lielveikalu ķēdēm ne vien pārtikas izšķērdības mazināšanai, bet arī ziedošanas veicināšanai, piemēram, “Rimi” veikalos 12 lielākajās Lietuvas pilsētās tika atklāti speciāli pārtikas konteineri, lai ziedotu preces, kas nebojājās īsā laika periodā.⁴⁹ Pārtikas bankas brīvprātīgie regulāri apkopo konteineru saturu, un ziedotā pārtika tiek nodota tiem, kas cieš no nepietiekama uztura. Cītu Baltijas valstu līdzšinējā pieredze un sadarbība ar konkrētiem partneriem ļautu ātrāk un efektīvāk pielāgot izmaiņas arī Latvijai, ņemot vērā, ka šīs iniciatīvas nebūtu nekas svešs, gluži pretēji - sadarbība ar iepriekšēju pieredzi.

1.5. Kopsavilkums par Eiropas valstu praksēm pārtikas atkritumu mazināšanai

Šo piemēru analīze parāda to, ka nav viena pareizā veida, kā mazināt pārtikas izšķērdību, tomēr svarīgāk ir adresēt problēmu tās pašā pamatā jeb izpratnē par to, kā preventīvi izvairīties no lieku atkritumu radīšanas. Lai gan Francijas piemērs ar aizlieguma ieviešanu nav slikts, tas cenšas risināt pārtikas izšķērdēšanas problemātiku pēc tam, kad tā jau ir radusies, nevis tiecoties to samazināt vai novērst priekšlaicīgi. Turpretī Dānijas piemērs ar pakāpeniskām izmaiņām, piemēram, lai saņemtu “REFOOD” marķējuma lietošanas tiesības, aicina sākt ēdināšanas vietas ieviest pakāpeniskas pārmaiņas to ikdienas darbā, sākot ar trīs soļu piekropšanu videi draudzīgāka uzņēmējdarbības modeļa praktizēšanā. Problēmu adresēšana nereti ir efektīvāka tad, ja tā ļauj iesaistītajām pusēm meklēt risinājumus, nevis ierobežo viņu rīcību, ieviešot krasas pārmaiņas ikdienas rutīnā.

Lai gan valstis ir galvenie dalībnieki starptautiskajā sistēmā un institūciju veidojošās puses, vides degradācija galu galā ir atsevišķu indivīdu izvēļu un lēmumu rezultāts, jo individuālās izvēles ir atbildes reakcija uz valdības un citu valsts institūciju stimuliem, tostarp likumiem, nodokļiem un citām normatīvajām izmaiņām.⁵⁰ Patiesībā arī aiz argumenta par nodokļu atlaidēm “uzņēmumiem”, kas ziedos nepārdoto pārtiku labdarības organizācijām, otrā

⁴⁸ European Food Banks Federation. 18.03.2024. *Maisto bankas received 258,000 food products during Spring Food Collection*. Available from: <https://www.eurofoodbank.org/maisto-bankas-received-258000-food-products-during-spring-food-collection/>

⁴⁹ Social Entrepreneurship Network in the Baltic Sea Region. n.d. *Successful Business Models in Lithuania – case 3: Food Bank*. Available from: <https://www.socialenterprisebr.net/2016/04/successful-business-models-in-lithuania-case-3/>

⁵⁰ Haas, P. M., Keohane, R. O., and Levy, M. A. 1993. *Institutions for the Earth: Sources of Effective International Environmental Protection*. Cambridge, MA: MIT Press, p. 7. Available from: https://www.google.lv/books/edition/Institutions_for_the_Earth/C-M4SCLmPbUC?hl=lv&gbpv=1&dq=Instituti+for+the+Earth&printsec=frontcover

pusē ir parasts cilvēks, kas šo lēmumu par aktīvu rīcību vai bezdarbību pieņems. Sabiedrības uzvedību ietekmē ekonomiskie apstākļi, tostarp nabadzība un pārticība, kā rezultātā tiek pieņemti lēmumi, kas atstāj ietekmi uz klimata problēmu veicināšanu vai to novēršanu.⁵¹ Sabiedrības informētības veicināšana ir pārmaiņu panākumu atslēga, jo, apzinoties, ka ne visi cilvēki dzīvo vienlīdz komfortablos apstākļos, un saprotot pārtikas izšķērdēšanas finansiālo zaudējumu pusi, ir iespējams panākt izmaiņas sabiedrības mentalitātē.

Lai gūtu plašāku kopainu par situācijas attīstību nacionālā līmenī ir vērtīgi monitorēt jeb pārraudzīt ne tikai konkrētās iniciatīvas piemērošanu, bet politiskos procesus kopumā.⁵² Pirmais solis ir būtisks, lai pārmaiņas vispār notiktu, taču bez uzraudzības mehānismiem šo iniciatīvu ieviešana var nenest gaidīto rezultātu ilgtermiņā. Viens no atzinīgi vērtējamiem rīkiem, kas ir iekļauts iniciatīvā, lai kļūtu par daļu no “REFOOD” kopienas, ir izvēles iespēja ļaut uzņēmumam pašam noteikt savu ilgspējas mērķi attiecībā uz pārtikas atkritumu samazināšanu. Šāds iedrošinājums rosina uzņēmumus atrast savu stratēģiju izvirzītās ambīcijas sasniegšanai, tādēļ bieži vien arī entuziasms par pārmaiņu ieviešanu ir lielāks tādos gadījumos, ja tas tiek darīts no brīvas gribas, nevis tādēļ, lai nesāņemtu sodu par valsts noteiktu standartu neievērošanu.

Iedvesmot sabiedrību pārmaiņām noteikti ir daudz grūtāks uzdevums, ja salīdzina ar soda mehānisma ieviešanu, taču tas nav tik ilgspējīgs risinājums nākotnes perspektīvā. Ieviešot soda sistēmu, uzņēmumi var ievērot noteikto prasību minimumu, taču šāda pieeja neradīs vidi, kurā uzņēmumi ir gatavi attīstīties plašāk un domāt par jaunām iniciatīvām problēmas mazināšanai. Nākamajā nodaļā tiks apskatīta privātās pirmsskolas izglītības iestādes “CreaKids” pieeja pārtikas atkritumu mazināšanai, sniedzot rekomendācijas, kā šo pašu principu plašāk pielāgot Latvijas izglītības iestādēs, kā arī konkursa “Labākais skolu ēdinātājs Latvijā” ieguvumi, ko rīko Latvijas Diētas un uztura speciālistu asociācija.

---

⁵¹ Paterson, M. 2000. *Understanding Global Environmental Politics. Domination, Accumulation, Resistance*. London: Macmillan Publishers, p.33. Available from: https://www.researchgate.net/publication/24089710_Understanding_Global_Environmental_Politics_Domination_Accumulation_Resistance

⁵² Haas, P. M., Keohane, R. O., and Levy, M. A. 1992. *Institutions for the Earth: Promoting International Environmental Protection*. Environment: Science and Policy For Sustainable Development, Volume 34, Issue 4 (1992), p. 32.. Cambridge, MA: MIT Press, p. 16. Available from: https://www.researchgate.net/publication/233089760_Institutions_for_the_Earth

2. LATVIJAS LABĀS PRAKSES PIEMĒRI PĀRTIKAS ATKRITUMU MAZINĀŠANAI

Pārtikas atkritumu daudzums Latvijā, kas tiek radīts viena gada laikā, ir 130 kilogrami atkritumi uz vienu iedzīvotāju.⁵³ Šī statistika ir ļoti līdzvērtīga Eiropas Savienības dalībvalstu vidējam rādītājam - 131 kilogramam atkritumu uz vienu iedzīvotāju.⁵⁴ Latvijā nav pieņemti nacionāla mēroga likumi vai aizliegumi, kas tiecas ierobežot pārtikas izšķērdību, taču valsts rezultātus pārtikas atkritumu mazināšanas jomā palīdz sasniegt dažādu iniciatīvu, kampaņu un projektu kopums. Šajā nodaļā tiks izceltas divas no iniciatīvam, kas tiek realizētas Latvijā, pirmkārt, tiks raksturota pirmsskolas izglītības iestādes “CreaKids” pieeja pārtikas atkritumu mazināšanai un, otrkārt, tiks analizētas Latvijas Diētas un uztura speciālistu asociācijas konkursa “Labākais skolu ēdinātājs Latvijā” priekšrocības, lai apkopotu labākās Latvijas prakses idejas, kas tiek realizētas dažādās iestādēs.

1.1. Pirmsskolas izglītības iestādes “CreaKids” pieeja pārtikas atkritumu mazināšanai

Ne vien Eiropā, bet arī tepat Latvijā ir novērojams labās prakses piemērs pārtikas atkritumu mazināšanai, turklāt šī pieeja neprasa būtiskus finansiālos ieguldījumus, lai sāktu pārmaiņu procesu, bet gan iekšējās sistēmas izmaiņas, kā tiek organizēta galda kultūra. Latvijā un deviņās citās pasaules valstīs darbojas privātā pirmsskolas izglītības iestāde “CreaKids”, starptautiski pazīstama kā daļa no uzņēmuma “Dibber”.⁵⁵ Šim uzņēmumam ir astoņas filiāles Rīgā un Babītē, kas strādā pēc Norvēģijā radītas un Latvijai adaptētas programmas ar mērķi veicināt bērnu attīstību, zināšanu apguvi un prasmju pilnveidi.⁵⁶

Konkursa izstrādes procesā, veicot izpēti par pārtikas atkritumu mazināšanas iniciatīvām, noskaidroju, ka šī tēma tiek iekļauta arī “CreaKids” ikdienā darbā ar bērniem. Lai pārliecinātos par pārtikas izšķērdības mazināšanas procesa norisi, devos uz Ģertrūdes ielas filiāli un iejutos vērotāja lomā pusdienu maltītes laikā, iepriekš saskaņojot ierašanos ar pirmsskolas iestādes vadītāju Dainu Kājiņu. Ēdienreizes procesa vērošana sniedza jaunas zināšanas par metodēm un risinājumiem, kas var tiek pielietoti, lai veicinātu ilgtspējīgu pārtikas patēriņu un samazinātu atkritumu apjomu.

---

⁵³ Fleck, A. 18.10.2023. *The Scale of Food Waste in Europe*. Statista. Available from: <https://www.statista.com/chart/amp/31072/food-wasted-per-capita-in-european-countries/>

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ CreaKids. N.d. *Sākumlapa*. Iegūts no: <https://www.creakids.lv/>

⁵⁶ *Ibid.*

Pusdienu procesā tiek ievērotas divas būtiskas nianšes, kas ļauj samazināt pārtikas atkritumu rašanos. Pirmkārt, audzinātājas iedrošina, ka uz šķīvja tiek likts tāds daudzums, kuru varēs apēst, un bērni paši servē sev porcijas. Ja bērniem garšos un vēlēšies vēl, viņi droši varēs likt sev otru porciju. Otrkārt, kad bērni ir paēduši, viņi paši nes nolikt netīros traukus, taču neapēstā pārtika tiek likta vienā lielā bļodā, traki un ēdamrīki tiek nolikti blakus, kur tiem ir paredzēta vieta. Pēc tam, kad visi bērni ir paēduši pusdienas, audzinātāja vai auklīte nosver šo pārtikas atkritumu daudzumu un pieraksta tabulā. Tabulas dati tiek fiksēti aplikācijā, kur iespējams redzēt tendences un salīdzinājumu ar citiem bērnodārziem “Dibber” tīklā.

“Bērnu pašapkalpošanos praktizējam jau daudzus gadus, kas uzreiz samazināja kopējos pārtikas atkritumus. Pārtikas atkritumus sākām svērt 2023. gada pavasarī, ko darām kopīgi visos “CreaKids” (pasaulē zināms kā “Dibber”) bērnodārzos. Pašapkalpošanos, kad bērni paši servē porcijas, redzējām pirms 10 gadiem Zviedrijā, kur uzreiz bija vērojama patīkama atmosfēra ēdamtelpā un bērnu prieks. Tiklīdz uzsākām šo ieviest, būtiski samazinājās pārtikas atkritumi. Šajā procesā vajadzēja pacietību tieši darbā ar pieaugušajiem, jo bieži viņi vēlas palīdzēt bērniem, kas neveicina bērnu iesaistīšanu,” norāda pirmsskolas iestādes vadītāja Daina Kājiņa.⁵⁷

Šāda pieeja māca bērniem atbildīgu ēšanu un izturēšanos pret vidi jau no mazotnes, jo viņi paši servē sev porciju, turklāt, ņemot vērā, ka viņi ir iesaistīti porcijas likšanas procesā, rodas lielāka interese par ēdienu nekā tad, ja to būtu uzlicis kāds cits. Nereti tieši bērni var būt tie, kas var veicināt pārmaiņas sabiedrībā, jo ir grūtāk likt mainīt paradumus pieaugušajiem, kas konkrētu rutīnu ir piekropuši jau ilgāku laiku, turpretī bērni ir atvērtāki pārmaiņām un gatavi apgūt ko jaunu. Pēc jaunu iemaņu apgūšanas bērni pievērš arī vecāku uzmanību procesu būtībai un nozīmei. Iejūtoties vērotāja lomā, bija iespējams redzēt, ka šī pieeja strādā labi un pārdomāti, jo pēc grupas ēdienreizes pārtikas atkritumu daudzums bija pielīdzināms aptuveni vienai saujai ēdiena pārpalikumu (Attēls nr. 1.).

Svarīga atšķirība starp vides procesiem un cilvēka ietekmētiem procesiem, piemēram, ražošanu vai rūpniecības jomu ir tāda, ka dabā esošie procesi notiek cikliski, taču ražošana ir lineāra, jo gala produkts netiek atgriezts sistēmā, tādejādi rodas atkritumi, kas traucē ekoloģisko procesu norisi.⁵⁸ Šis ir būtisks aspekts arī pārtikas atkritumu mazināšanas jomā, lai iniciatīvu īstenošanas laikā aktivitāšu plānojums ietver videi draudzīgākas sistēmas darbības principus ilgtermiņa perspektīvā. Privātā pirmsskolas izglītības iestāde sadarbībā ar atkritumu

⁵⁷ Adiene, A. un Kājiņa, D. 03.04.2023. *CreaKids pārtikas atkritumu mazināšanas iniciatīva*. Personīgās komunikācijas avots no Dainas Kājiņas, daina.kajina@creakids.lv, adresēts Antrai Adienei, antra.adiene@gmail.com.

⁵⁸ Kütting, G. 2000. *Environment, Society and International Relations. Towards more effective international environmental agreements*. London: Routledge, p. 43. Taylor & Francis e-Library, 2001. Available from: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203130803/environment-society-international-relations-gabriela-k%C3%BCtting>

apsaimniekotāju “CleanR” ir radījusi pilotprojektu bioloģisko atkritumu kompostēšanai jeb slieku kompostu, kas ir būtiska komponente cikliska procesa nodrošināšanā un atkritumu mazināšanā.⁵⁹ Slieku komposta mērķis ir ne tikai mācīt bērniem atkritumu šķirošanu, kur tiek likti ēdienreizu pārpalikumi, augu saknes un lapas, bet to pārvēršanu tālāk izmantojamā resursā.⁶⁰

Uzņēmuma “CreaKids” pieredze liecina, ka bērnu attieksme pret maltīti, tai skaitā ēdiena pārpalikumu daudzumu, ir atkarīga no galda kultūras un pasniegšanas veida.⁶¹ Salīdzinot pārtikas atkritumu daudzumu Zviedrijā un Latvijā “Dibber” izglītības iestāžu tīklā, Latvija uzrāda labākus rezultātus, jo pārtikas atkritumu daudzums, ko dienā rada viens bērns, atbilst vidēji 25 gramam atkritumu, kamēr Zviedrijā šis skaitlis sasniedz 40 gramus pārtikas atkritumu.⁶² Rikards Lundbergs, pavārs un ēdināšanas eksperts pirmsskolu tīklā, norāda, ka bērnu iesaiste pārtikas izšķērdības mazināšanā, piemēram, atkritumu svēršanā un pierakstu veikšanā ir ieteicama no ļoti agra vecuma, jo pirmsskolas vecuma bērni ir vieglāk pieradināmi uztura paradumu pārmaiņām.⁶³

Pēc “CreaKids” iniciatīvas piemēra par pārtikas atkritumu mazināšanu caur izmaiņām galda kultūrā, vēlos aicināt popularizēt līdzīga principa ieviešanu arī citās izglītības iestādēs Latvijā, kas līdz šim nav piekopusas šādu praksi. Šīs rekomendācijas mērķis ir izcelt pieejas priekšrocības, kas palīdzēs samazināt pārtikas atkritumu daudzumu. Lai pārmaiņas notiktu pakāpeniski, būtisks pārejas elements ir pa soļiem sakārtota procesa ieviešana, respektīvi, sākotnēji ieviešot bērnu pašapkalpošanos, kad viņiem pašiem ir iespēja servēt savu porciju. Lai gan tas var būt pretrunā ar faktu, ka mazie bērni paši nezina, cik daudz kuru grupu uzturvielu pareizi ir jāuzņem un audzinātāji vai skolotāji spētu labāk uzlikt porciju, tas īsti neatrisina problēmu par pārtikas izšķērdību. Ja bērnam kaut kas no ēdienreizes negaršo, teiksim, mērce, viņš vai viņa tāpat apēdīs tikai to daļu, pret kuru nav pretenziju. Šāda pieeja ne tikai rada papildus atkritumu, jo bērns apēd tikai to, kas viņam garšo, bet vienlaikus samazina reāli apēstās porcijas daļu, kas var nedot sāta sajūtu. Zviedru galda principa ieviešana, ko atbalsta arī

⁵⁹ Plone, Z. N. d. *Slieku komposts bērnu dārzos – efektīvs un atraktīvs veids, lai bērni jau kopš mazotnes mācītos rūpes par vidi*. CleanR. Iegūts no: <https://cleanr.lv/clean-r/aktualitates/slieku-komposts-berndarzos-efektivs-un-atraktivs-veids-lai-berni-jau-kops-mazotnes-macitos-rupes-par-vidi/>

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Happykids.lv. 14.02.2019. *Gatavošana kopā – pamudinājums ēst veselīgi*. Iegūts no: <https://happykids.lv/lv/uzturs/gatavosana-kopa-pamudinajums-est-veseligi/>

⁶² Lundberg, R. 04.09.2023. *Kāpēc ir svarīgi iesaistīt bērnus pārtikas atkritumu samazināšanā?* Happykids.lv. Iegūts no: <https://happykids.lv/lv/uzturs/kapec-ir-svarigi-iesaistit-bernus-partikas-atkritumu-samazinasana/>

⁶³ *Ibid.*

“CreaKids” vadītāja Daina Kājiņa ir veids, kā spert pirmo soli, lai samazinātu pārtikas atkritumus.

Ir nepieciešams dot laiku pielāgoties jaunajām izmaiņām iestādēm, kur iepriekš porcijas servēja tikai pavāri vai skolotāji, jo rezultāti neparādīsies pirmajā dienā. Ir jāļauj bērniem eksperimentēt ar porciju izmēriem un saprast, cik daudz viņi var apēst, vienlaikus skolotājiem atgādinot, ka labāk ir uzlikt otru porciju, nevis neapēst pirmo. Tādā veidā bērni sāks apzināties, ka viņi paši ir atbildīgi par pārtikas atkritumu veidošanos.

Pārmaiņu nākamais solis ir trauku novākšana un neapēstās pārtikas svēršana. Šis posms ietvertu to, ka bērni paši aiz sevis novāc traukus. Tas ne tikai atvieglotu ēdinātāju darbu, bet liktu bērniem apzināties, cik daudz pārtikas atkritumu skola rada vienā dienā. Brīdī, kad skolēni ietu nolikt traukus tam paredzētajā vietā, blakus stāvētu kāda liela bļoda vai spainis, kurā izmest neapēsto pārtiku. Šāda pieeja palīdzētu arī vizuāli apzināties pārtikas atkritumu daudzumu pēc vienas ēdienreizes, kas var palīdzēt spilgtāk izcelt pārtikas izšķērdības problemātiku. Kad visas klases būtu paēdušas pusdienas, tad pavāri nosvērtu atkritumu trauku un iegūto rezultātu pierakstītu tabulā. Lai vienlaikus šis process radītu “spēles” vai izaicinājuma sajūtu, tabulas datus ieteicams novietot labi redzamā vietā, lai skolēni sāk apzināties, kādi ir pārtikas izšķērdības rezultāti vienas dienas laikā. Pēc tam skolotāji var mēneša beigās bērniem šos rezultātus pastāstīt, turklāt, rezultātus var provizoriski pielīdzināt 1) finansiālajiem zaudējumiem (piemēram, noskaidrojot vienas porcijas svaru un cenu, un pēc tam izdalot kopējo atkritumu daudzumu ar vienu porciju), 2) “liekām” porcijām, ar kuru palīdzību varētu nodrošināt uzturu tiem, kas cieš no bada, kā arī 3) ietekmei uz vidi, piemēram, kaitīgo izmešu daudzumam, kas rodas no uzturam saražotas, taču izmestas pārtikas.

Pārmaiņu ieviešanas gaitā svarīgi paturēt prātā Dānijas piemēru par iespēju iestādei pašai noteikt savus mērķus attiecībā uz pārtikas atkritumu samazināšanu. Tā var būt vai nu pārtikas atkritumu samazināšanas iniciatīva skolai kopumā vai kā izaicinājums starp dažādām klašu grupām. Ļaujot iestādei (ne tikai vadībai, bet arī iesaistot bērnus un uzdodot viņiem jautājumu, vai varam sasniegt labāku rezultātu, un ja jā, tad kāds tas būtu?) pašai noteikt mērķi, tas tiks realizēts ar lielāku entuziasmu un azartu, pretstatā tam, ja mērķis būtu obligāti noteikts no svešas personas.

Ņemot vērā, ka Cēsis bija pirmā pilsēta, kas iniciatīvas “Tīri. Labi. Pilsēta bez atkritumiem” ietvaros apņēmas ieviest bezatkritumu dzīvesveida pamatprincipus, tai skaitā iedzīvotāji apņēmas samazināt pārtikas atkritumu daudzumu, iespējams, Cēsis ir īstā vieta, kur

izmēģināt šādu pilotprojektu par skolēnu pašapkalpošanos un pārtikas atkritumu svēršanu kādā no izglītības iestādēm.⁶⁴

1.2. Latvijas Diētas un uztura speciālistu asociācijas konkurss “Labākais skolu ēdinātājs Latvijā”

Vēl viena vērtīga iniciatīva, ko Latvijā īsteno Latvijas Diētas un uztura speciālistu asociācija (LDUSA), ir labākā skolu ēdinātāja konkurss, kura laikā tiek noskaidroti labākie skolu pavāri un popularizētas iestādē ieviestās idejas. Šogad LDUSA žūrija par Latvijas labāko ēdinātāju atzina Rīgas 34. vidusskolu, augsti novērtējot pavāru pieeju, ka vienā no nedēļas dienām tiek pasniegti tikai veģetāri ēdieni.⁶⁵ Augu valsts uzturs rada mazāk siltumnīcefekta gāzu emisijas, mazāk ūdens piesārņojuma un izmanto par mazāk zemes resursu nekā uzturs, kas ietver dzīvnieku valsts produktu - gaļu.⁶⁶ Viens no vērtīgiem principiem, ko ievēro labākie skolu ēdinātāji ir sezonālo augļu un dārzeņu izmantošana, kas ļauj gan uzņemt vitamīniem bagātus produktus, gan ietaupa finansiālos resursus un mazina ar piegādi saistīto piesārņojumu, jo transportēšanas process nerada tik lielu ietekmi uz vidi, ja tiek izmantoti vietējie produkti.⁶⁷ Rīgas 34. vidusskolas pavāre Oksana Pučkova norāda:

“Lai zupa būtu garšīgāka un smaržīgāka, un kompensētu sāli, ieteicams saglabāt visu zaļumu kātus, sasiet tos buntītē un iemest zupā, lai vārās. Kad ēdiens gatavs – buntīti viegli izvelk ārā.”⁶⁸

Šāda pieeja atspoguļo produktu pilnīgu izmantošanu, neradot liekus atkritumus, pat gluži pretēji - zaļumu kātus izmantojot kā dabīgo garšvielu, kas kompensē nepieciešamo sāls daudzumu garšas iegūšanai. Konkursa organizēšanas laikā tika noskaidroti ne vien labākie ēdinātāji Latvijā, bet arī viņu īpašās pieejas un praktiskie ieteikumi, kas iepriecina gan bērnus, gan viņu vecākus. Lai arī citas iestādes smeltos idejas jaunu iniciatīvu ieviešanai un saņemtu atgriezenisko saiti par to, ko uzlabot, būtu vērtīgi sadarbībā ar LDUSA izstrādāt ieteikumu ceļvedi citām Latvijas iestādēm.

⁶⁴ Zaļā brīvība. n.d. *Tīri. Labi*. Iegūts no: <https://www.zalabriviba.lv/tirilabi/>

⁶⁵ Hudenko, K. 27.03.2024. *Noskaidrota Latvijas labākā skolas ēdnīca; ko tur ceļ galdā?* delfi.lv. Iegūts no: <https://www.delfi.lv/tasty/43751232/jaunumi/120007019/noskaidrota-latvijas-labaka-skolas-ednica-ko-tur-cel-ga-lda>

⁶⁶ Yale School of the Environment. 21.07.2023. *Vegan Diets Have One-Fourth the Climate Impact of Meat-Heavy Diets, Study Finds*. Available from: <https://e360.yale.edu/digest/vegan-diet-climate-meat-vegetarian-pescatarian>

⁶⁷ Hudenko, K. 27.03.2024. *Noskaidrota Latvijas labākā skolas ēdnīca; ko tur ceļ galdā?* delfi.lv. Iegūts no: <https://www.delfi.lv/tasty/43751232/jaunumi/120007019/noskaidrota-latvijas-labaka-skolas-ednica-ko-tur-cel-ga-lda>

⁶⁸ *Ibid.*

SECINĀJUMI UN REKOMENDĀCIJAS

Eiropas Savienībā gada laikā rodas 59 miljoni tonnas pārtikas atkritumu, kas vienlaikus ir gan sociāla, gan finansiāla, gan ekoloģiska problēma. Ņemot vērā, ka vairāk nekā puse no atkritumiem jeb 53% rodas tieši patēriņa līmenī, tai skaitā mājāsaimniecībās, kafejnīcās, restorānos un citās ēdināšanas pakalpojumu vietās, sabiedrības izpratnes veicināšanai un mentalitātes maiņai ir nozīmīga loma pārmaiņu efektivitātei ilgtermiņā.

Eiropas Komisija pasākumu pakotnē par ilgtspējīgu resursu izmantošanu rosina dalībvalstis samazināt pārtikas izšķērdību mazumtirdzniecības un patēriņa līmenī par 30% uz vienu iedzīvotāju, un pārstrādes un ražošanas līmenī par 10% laika posmā līdz 2030. gadam. Lai gan Eiropas līmenī ir izvirzīts vienots mērķis, līdzšinējā dalībvalstu pieeja ir bijusi atšķirīga, darbojoties pēc dažādiem modeļiem. Darba gaitā tika apskatīti četri Eiropas valstu - Dānijas, Francijas, Itālijas un Lietuvas - prakses piemēri, identificējot galvenos pārmaiņu elementus un virzītājspēkus.

Francija ir definējusi skaidru shēmu, kādi darbības līmeņi ir prioritāri svarīgākie, lai sasniegtu vēlamu rezultātu. Virsmērķis – izpratnes veicināšana. Šāda pieeja ir fokusēta uz sabiedrības mentalitātes maiņu pirms pārtikas izšķērdības rašanās, nevis problēmas adresēšanu pēc tam, kad jātiek galā ar pārtikas atkritumiem. Otrais līmenis ietver pārtikas ziedojumus sabiedrības patēriņam, trešais – dzīvnieku barībai. Ceturtais līmenis paredz pārtikas atkritumu kompostēšanu, un tikai piektais jeb zemākais līmenis pieļauj pārtikas iznīcināšanu. Ieteicams šādu shēmu piekopt arī Latvijā, kā galveno prioritāti izvirzot sabiedrības informētības veicināšanu.

Dānijas pieeja uzsvēr sadarbību starp valdību un nevalstisko sektoru, konkrētāk, nevalstisko organizāciju “Pārtrauciet izšķērdēt ēdienu”, kas darbojas ar mērķi mazināt pārtikas atkritumu veidošanos. Reizēm sabiedrība vairāk uzticas tieši biedrībām un to līderiem, līdzīgi kā Selīna Jūla ar savu entuziasmu kļuva par viedokļu līderi Dānijā. Minētais piemērs apliecina, ka nevalstiskā sektora komunikācija ir efektīvs kanāls vēstījuma nodošanai, ko var integrēt pārmaiņu ieviešanas laikā, lai izglītotu sabiedrību.

Šādas prakses adaptācija Latvijai varētu izpausties caur ilgtermiņa sadarbību ar tādām organizācijām, biedrībām un asociācijām kā “Zero Waste Latvija”, “Zaļā brīvība”, “Dzīvnieku brīvība”, Latvijas Diētas un uztura speciālistu asociāciju un citām organizācijām. Piemēram, biedrība “Dzīvnieku brīvība” katru gadu janvārī organizē akciju “Neapēd zemeslodi”, lai samazinātu dzīvnieku valsts produktu lietošanu uzturā. Iespējams, valdības amatpersonu iesaiste šajā akcijā vēstnešu lomā veicinātu sabiedrības līdzdalību. Projekta “Neapēd

zemeslodi” plašāka popularizācija varētu būt līdzvērtīga Rīgas 34. vidusskolas iniciatīvai par veģetāro dienu skolā, projekta laikā piedāvājot vienu dienu nedēļā izmēģināt ēdienus no receptēm, ko plāna iekļāvusi biedrība “Dzīvnieku brīvība”. Iniciatīvas realizācija ļautu ne tikai plašāk popularizēt, cik gardi var būt veģetārie ēdieni, bet iepazīstināt skolēnus ar biedrības darbu un rosināt viņus sekot līdzi organizācijas jaunumiem ilgtermiņā. Šādā gadījumā nepieciešams iepriekš pārliecināties, lai receptes atbilstu Ministru kabineta noteikumiem par uztura normām izglītības iestāžu izglītojamiem, tai skaitā sāls un cukura daudzumu.

“REFOOD” marķējuma ieviešana Dānija ir pieeja, kā tieši sasniegt pārtikas nozares uzņēmums, tostarp restorānus, viesnīcas, ēdnīcas un citas sabiedriskās ēdināšanas vietas, lai mazinātu pārtikas atkritumu daudzumu patēriņa līmenī. Svarīga atziņa, ko Latvija var mācīties plānojot pārmaiņu ieviešanas procesu, ir pakāpeniska pāreja un nosacīta rīcības brīvība, piemēram, ļaujot uzņēmumiem uzstādīt savus individuālos atkritumu samazināšanas mērķus vai sniedzot iespēju piedāvāt jaunas idejas, kas līdz šim nav bijušas iekļautas ieteikumu sarakstā.

Francijas prakses piemērs ir atšķirīgs ar to, ka 2016. gadā tika pieņemts aizliegums lielveikaliem izmest labas kvalitātes pārtiku. Lai gan arī šāda pieeja ir vērsta uz pārtikas atkritumu samazināšanu, ziedojot to pārtikas bankām, ieteicams dot priekšroku atbalsta, nevis soda mehānismu ieviešanai. Šādos gadījumos atbalstu vislabāk aprēķināt proporcionāli uzņēmuma ieguldījumam. Francijas esošā darbības modeļa šķēršļi, piemēram, dažkārt ziedotā pārtika neatbilst “labiem” kvalitātes un drošības standartiem lietošanai uzturā, bet veikaliem joprojām tiek piešķirtas nodokļu atlaides, ir apliecinājums tam, ka darbība aprobežojas ar minimālo prasību ievērošanu. Šāda pieeja nerada vidi, kurā uzņēmumi ir gatavi attīstīties un kļūt par jaunu ideju iniciatoriem problēmas risināšanai. Turpretī Itālijas piemērs ir vērsts uz abpusēji izdevīgu sadarbību, jo ar nodokļu atlaidēm tiek stimulēti uzņēmumi piekopt ziedošanas praksi, lai ne tikai mazinātu finansiālos zaudējumus, bet arī atbalstītu to sabiedrības daļu, kas cieš no nepietiekama uztura.

Lai gan Itālijas un Dānijas piemērs par “REFOOD” etiķetes izveidi teorētiski ir piemēri, kas nākotnes perspektīvā varētu veicināt potenciālas pārmaiņas arī Latvijā, tie prasa jaunu struktūru ieviešanu un papildu cilvēkresursus. Turpretī Lietuvas prakse par pārtikas konteineriem “Rimi” lielveikalos, pirmsskolas izglītības iestādes “CreaKids” pieejas popularizēšana un atbalsts nevalstiskajām organizācijām varētu būt pirmie soļi pārmaiņu procesā. Pārmaiņām ir jānotiek pakāpeniski, un krasas izmaiņas ne vienmēr ir efektīvas un ilgtspējīgas, kā teorētiski tiek sagaidīts.

Divpadsmit Lietuvas lielākajās pilsētās “Rimi” lielveikalos ir uzstādīti speciāli pārtikas konteineri, lai ziedotu preces, kas nebojājās īsā termiņā. Iespējams, šie konteineri var būt veids, uz kuru aiznest preci, kas mājsaimniecībā stāv neatvērta jau vairākas nedēļas un kas būtu noderīgāka kādai trūcīgākai ģimenei pirms tā tiek izmesta. Pārtikas izšķērdība un ziedošana ir savstarpēji saistīti procesi, kas var mācīt apzinātu pārtikas produktu lietošanu caur citu prizmu. Latvijas Samariešu apvienības darbības ietvaros Latvijā darbojas pārtikas banka „Paēdušai Latvijai”, ko atbalsta lielveikalu ķēde “Rimi” un citi partneri, ziedojot produktus, taču šo sadarbību, piemēram, pārtikas paku papildīšanu, ir iespējams izvērst plašāk, iesaistot sabiedrību.

Privātās pirmsskolas izglītības iestādes “CreaKids” pieeja ir tiešs piemērs izpratnes veicināšanai sabiedrībā, turklāt bērni ir vieglāk pieradināmi uztura paradumu pārmaiņām nekā pieaugušie. Pieejas vienkāršība – Zviedru galdu popularizēšana iestādēm, kas šādu pieeju vēl nepieņem – ir veids, kā mazināt pārtikas atkritumu daudzumu bez ievērojām finansiālajām investīcijām. Latvijai nav jāseko Francijas piemēram, tiecoties “izgudrot divriteni no jauna” jeb ieviešot jaunus likumus vai aizliegumus, kuru efektivitāte nav pārbaudīta praksē. Tā vietā izmaiņas galda kultūrā var būt mehānisms, kas palīdz mazināt pārtikas atkritumu daudzumu. “CreaKids” prakses plašāka pārņemšana nozīmētu bērnu iesaisti patstāvīgā trauku novākšanā, tostarp, neapēstās pārtikas izmešanā tam paredzētā traukā, lai ne tikai izglītotu skolēnus par pārtikas izšķērdību, bet arī vizuāli to apliecinātu. Mēneša beigās, pielīdzinot atkritumus finansiālajiem zaudējumiem, “liekām” porcijām maznodrošinātajiem un radīto ietekmi uz vidi, bērni mācītos sociālo atbildību. Nereti tieši bērni ir tie, kas iedvesmo pārmaiņām vecākus, mainot viņu gadiem piekopto rutīnu.

Ir svarīgi ļaut rīcības brīvību iestādēm mērķu noteikšanā, piemēram, samazinot pārtikas atkritumu daudzumu par x % gada laikā. Valsts institūciju iesaistei šādā aktivitātē būtu vairāk konsultējoša un iedrošinoša loma. Līdzīgi kā LDUSA rīko konkursu “Labākais skolu ēdinātājs Latvijā”, iespējams Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija nākotnē varētu organizēt konkursu par labākajām pieejām pārtikas atkritumu mazināšanai izglītības iestādēs. LDUSA konkurss ļāva uzzināt par nestandarta idejām, piemēram, veģetāro dienu skolā, tādēļ arī pārtikas izšķērdības mazināšanas konkurss būtu vieds, kā noskaidrot praksē ieviestās iniciatīvas. Sabiedrības izglītošanai nav nepieciešamas nedz jaunas pārvaldes struktūras, nedz apjomīgas investīcijas, ja izglītošanas temats tiek iekļauts skolu programmā. Šāda pieeja salīdzinājumā ar citu valstu praksi sniedz zināšanas, kas paliek prātā uz visu dzīvi, nevis tiek apmācīt katru vecuma grupu atsevišķi.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

1. CreaKids. N.d. *Sākumlapa*. Iegūts no: <https://www.creakids.lv/> [skatīts 25.03.2024.]
2. European Commission. 20.05.2020. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system*, p. 14. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0381> [viewed 05.03.2024.]
3. European Commission. 05.07.2023. *European Green Deal: more sustainable use of plant and soil natural resources*. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_3565 [viewed 07.03.2024.]
4. European Commission. 05.07.2023. *Frequently Asked Questions: Reducing Food Waste in the EU*. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_3566 [viewed 06.03.2024.]
5. European Commission. 05.07.2023. *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2008/98/EC on waste*, p. 3. Available from: https://environment.ec.europa.eu/publications/proposal-targeted-revision-waste-framework-directive_en [viewed 27.03.2024.]
6. European Food Banks Federation. 18.03.2024. *Maisto bankas received 258,000 food products during Spring Food Collection*. Available from: <https://www.eurofoodbank.org/maisto-bankas-received-258000-food-products-during-spring-food-collection/> [viewed 29.03.2024.]
7. Fleck, A. 18.10.2023. *The Scale of Food Waste in Europe*. Statista. Available from: <https://www.statista.com/chart/amp/31072/food-wasted-per-capita-in-european-countries/> [viewed 05.03.2024.]
8. France 24. 2022. *Fighting food waste to save the planet: Initiatives crop up in France*. YouTube. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=6Xa2bCykT2s> [viewed 24.03.2024.]
9. Happykids.lv. 14.02.2019. *Gatavošana kopā – pamudinājums ēst veselīgi*. Iegūts no: <https://happykids.lv/lv/uzturs/gatavosana-kopa-pamudinajums-est-veseligi/> [skatīts 03.04.2024.]
10. Haas, P. M., Keohane, R. O., and Levy, M. A. 1992. *Institutions for the Earth: Promoting International Environmental Protection*. Environment: Science and Policy For Sustainable Development, Volume 34, Issue 4 (1992), p. 32.. Cambridge, MA: MIT Press, p. 16. Available from: https://www.researchgate.net/publication/233089760_Institutions_for_the_Earth [viewed 14.03.2024.]
11. Haas, P. M., Keohane, R. O., and Levy, M. A. 1993. *Institutions for the Earth: Sources of Effective International Environmental Protection*. Cambridge, MA: MIT Press, p. 7. Available from: https://www.google.lv/books/edition/Institutions_for_the_Earth/C-4SCLmPbUC?hl=lv&gbpv=1&dq=Institutions+for+the+Earth&printsec=frontcover [viewed 12.03.2024.]
12. Hudenko, K. 27.03.2024. *Noskaidrota Latvijas labākā skolas ēdnīca; ko tur ceļ galdā?* delfi.lv. Iegūts no: <https://www.delfi.lv/tasty/43751232/jaunumi/120007019/noskaidrota-latvijas-labaka-skolas-ednica-ko-tur-cel-galda> [skatīts 05.04.2024.]
13. Kütting, G. 2000. *Environment, Society and International Relations. Towards more effective international environmental agreements*. London: Routledge, p. 43. Taylor & Francis e-Library, 2001. Available from: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203130803/environment-society-international-relations-gabriela-k%C3%BCtting> [viewed 18.03.2024.]
14. Lundberg, R. 04.09.2023. *Kāpēc ir svarīgi iesaistīt bērnus pārtikas atkritumu samazināšanā?* Happykids.lv. Iegūts no: <https://happykids.lv/lv/uzturs/kapec-ir-svarigi-iesaistit-bernus-partikas-atkritumu-samazinanas/> [skatīts 03.04.2024.]

15. Ozburn, T. 27.09.2023. *Food wasted among households in Italy as of 2022, by category*. Statista. Available from: <https://www.statista.com/statistics/1084444/food-wasted-weekly-among-households-in-italy/> [viewed 26.03.2024.]
16. Paterson, M. 2000. *Understanding Global Environmental Politics. Domination, Accumulation, Resistance*. London: Macmillan Publishers, p.12. Available from: https://www.researchgate.net/publication/24089710_Understanding_Global_Environmental_Politics_Domination_Accumulation_Resistance [viewed 06.03.2024.]
17. PBS News Hour. 2019. *Is France's groundbreaking food-waste law working?* YouTube. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=BhgaJI3sOMA> [viewed 24.03.2024.]
18. Plone, Z. N. d. *Slieku komposts bērnudārzos – efektīvs un atraktīvs veids, lai bērni jau kopš mazotnes mācītos rūpes par vidi*. CleanR. Iegūts no: <https://cleanr.lv/clean-r/aktualitates/slieku-komposts-bernudarzos-efektivs-un-atraktivs-veids-lai-berni-jau-kops-mazotnes-macitos-rupes-par-vidi/> [skatīts 02.04.2024.]
19. REFOOD mærket. n.d. *Bliv certificeret for jeres indsats mod madspild*. Available from: <https://refoodlabel.dk/bliv-certificeret/> [viewed 21.03.2024.]
20. Research Council of Lithuania. 2023. *Analysis of Food Security Trends in Lithuania*. Available from: <https://www.tspmi.vu.lt/wp-content/uploads/2024/01/Analysis-of-Food-Security-Trends-in-Lithuania-2023.pdf> [viewed 28.03.2024.]
21. Stenmarck, A. et al. 31.03.2016. *Estimates of European food waste levels*. Fusions, p. 4. Available from: www.eu-fusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels [viewed 11.03.2024.]
22. Social Entrepreneurship Network in the Baltic Sea Region. n.d. *Successful Business Models in Lithuania – case 3: Food Bank*. Available from: <https://www.socialenterprisebr.net/2016/04/successful-business-models-in-lithuania-case-3/> [viewed 28.03.2024.]
23. Stop Wasting Food. n.d. *About Stop Wasting Food*. Available from: <https://stopwastingfoodmovement.org/> [viewed 20.03.2024.]
24. Stop Wasting Food. n.d. *Our Organization*. Available from: <https://stopwastingfoodmovement.org/our-organization/> [viewed 20.03.2024.]
25. Stop Wasting Food. n.d. *Our projects. Government collaboration*. Available from: <https://stopwastingfoodmovement.org/our-projects/> [viewed 20.03.2024.]
26. The Danish Government. 01.11.2013. *Denmark without waste. Recycle more – incinerate less*, p. 19. Available from: https://mfvm.dk/fileadmin/user_upload/MFVM/Miljoe/Ressourcestrategi_UK_web.pdf [viewed 16.03.2024.]
27. The European Consumer Organisation. 26.09.2023. *Reducing Food Waste in the EU*. Available from: www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2023-118_Reducing_Food-Waste_in_the_EU.pdf [viewed 14.03.2024.]
28. The Independent. 28.02.2017. *Denmark reduces food waste by 25% in five years with the help of one woman - Selina Juul*. Available from: <https://www.independent.co.uk/news/business/news/denmark-reduce-food-waste-25-per-cent-five-years-help-selina-juul-scandinavia-a7604061.html> [viewed 20.03.2024.]
29. United Nations. n.d. *Sustainable Development Goals. Goal 2: Zero Hunger*. Available from: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/> [viewed 05.03.2024.]

30. Yale School of the Environment. 21.07.2023. *Vegan Diets Have One-Fourth the Climate Impact of Meat-Heavy Diets, Study Finds*. Available from: <https://e360.yale.edu/digest/vegan-diet-climate-meat-vegeterian-pescatarian> [skatīts 04.04.2024.]
31. Zaļā brīvība. n.d. *Tīri. Labi*. Iegūts no: <https://www.zalabriviba.lv/tirilabi/> [skatīts 05.04.2024.]
32. Zero Waste Europe. 17.11.2020. *France - Law for fighting food waste*. Available from: <https://zerowasteurope.eu/library/france-law-for-fighting-food-waste/> [viewed 24.03.2024.]
33. Zero Waste Europe. 19.11.2020. *Italy's law for donation and distribution of food and pharmaceuticals to limit food waste*, p. x. Available from: <https://zerowasteurope.eu/library/italys-law-for-donation-and-distribution-of-food-and-pharmaceuticals-to-limit-food-waste/> [viewed 26.03.2024.]

PIELIKUMI

Attēls nr. 1.**Pārtikas atkritumu daudzums pēc vienas ēdienreizes.**

Avots: Autores uzņemts attēls pēc trīs līdz četrus gadu vecu bērnu grupas pusdienu malītes (attēls uzņemts 2024. gada 25. martā "CreaKids" filiālē Ģertrūdes ielā 127).